

Правовий висновок
щодо порядку представництва органів державної влади та органів
місцевого самоврядування в судах, запровадженого
Законом України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII
«Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»

Законом України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (далі – Закон № 1401) Конституцію України від 28 червня 1996 року доповнено, зокрема, статтями 131¹, 131² та підпунктом 11 пункту 16¹ розділу XV «Перехідні положення».

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 131¹ Конституції України прокуратура здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Відповідно до частини четвертої статті 131² Конституції України виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Згідно з підпунктом 11 пункту 16¹ розділу XV «Перехідні положення» Конституції України представництво відповідно до пункту 3 частини першої статті 131¹ та статті 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 1 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 року; у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 року (абзац перший); представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 року (абзац другий).

Положення абзацу першого підпункту 11 пункту 16¹ не містить вказівки на коло суб'єктів права, які представлятимуться виключно прокурором або адвокатом. Із цього випливає, що наведене положення стосується всіх суб'єктів права-довірителів.

Натомість положення абзацу другого підпункту 11 пункту 16¹ стосується суто окремої категорії довірителів – органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Із наведеного правового регулювання випливає, що положення абзацу першого підпункту 11 пункту 16¹ є загальною нормою, а положення абзацу другого підпункту 11 пункту 16¹ – спеціальною нормою. Зважаючи на правило про пріоритет спеціальної норми над загальною нормою, положення абзацу першого підпункту 11 пункту 16¹ варто застосовувати до усіх довірителів, крім органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Водночас потрібно взяти до уваги правову позицію Конституційного Суду України щодо представництва прокурором інтересів держави у суді, висловлену на основі тлумачення пункту 2 статті 121 Конституції України в

редакції, затвердженій Законом України від 28 червня 1996 року № 254/96-ВР «Про прийняття Конституції України і введення її в дію». Так, цей Суд зазначив, що *«інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин... Інтереси держави можуть збігатися повністю, частково або не збігатися зовсім з інтересами державних органів, державних підприємств та організацій чи з інтересами господарських товариств з часткою державної власності у статутному фонді. Проте держава може вбачати свої інтереси не тільки в їх діяльності, але й в діяльності приватних підприємств, товариств»* (абзац другий пункту 3, абзац третій пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 8 квітня 1999 року № 3-рп/99).

Відповідно до пункту 2 статті 121 Конституції України в редакції, затвердженій Законом України від 28 червня 1996 року № 254/96-ВР «Про прийняття Конституції України і введення її в дію», на прокуратуру України покладається представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом.

За своїм змістом наведене положення ідентичне положенню пункту 3 частини першої статті 131¹ Конституції України в редакції Закону № 1401.

Тому згадана правова позиція Конституційного Суду України може бути застосована і до правового регулювання, запровадженого Законом № 1401.

Також варто зважити на те, що положення пункту 3 частини першої статті 131¹ Конституції України не містить вказівки на певну «монополію» прокуратури на представництво інтересів інших осіб. Така «монополія» закріплена у Конституції України за адвокатурою (частина четверта статті 131² Конституції України) шляхом вжиття терміна «виключно». Цей самий термін є ключовим у нормі підпункту 11 пункту 16¹ розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, із чого впливає, що основне призначення цієї норми – визначення порядку впровадження саме адвокатської монополії на представництво інших осіб у суді; прокуратура згадується у цій нормі лише остільки, оскільки прокурорське представництво є винятком із адвокатської «монополії». Тому строки впровадження положення пункту 3 частини першої статті 131¹ Конституції України про прокурорське представництво визначаються не підпунктом 11 пункту 16¹ розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, а загальною нормою пункту 1 Прикінцевих та перехідних положень Закону № 1401, відповідною до якої цей Закон набирає чинності через три місяці з дня, наступного за днем його опублікування. З огляду на те, що Закон № 1401 був опублікований 29 червня 2016 року, пункт 3 частини першої статті 131¹ Конституції України набрав чинності 30 вересня 2016 року.

Отже, якщо інтереси держави вимагатимуть захисту прав певного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, то представництво такого органу в судах здійснюється через прокурора з 30 вересня 2016 року.

Якщо ж прокурор не вбачатиме, що інтереси держави вимагають захисту прав певного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, то представництво інтересів такого органу до 1 січня 2020 року можливе через будь-яку іншу особу, яка за законом має право на надання правової допомоги. Після 1 січня 2020 року представництво інтересів такого органу в суді може здійснювати лише адвокат.

Начальник відділу узагальнення
судової практики

В.Л.Котвицький

Перепелюк (тел. 108)

